

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, בביאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' בהר - בחוקותי תשפ"ה

בית יעקב

חיים גשמיים ורוחניים - בזכות הצדקה

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך (כח לה).

חובת הצדקה בכל עת

כל איש ישראל מחיב מן התורה להעניק מממונו לעניי ישראל, ואף על פי שכתב קים מצוה זו פעם אחת אינו נפטר ממנה, אלא חייב לתן ולחזור ולתן פעמים רבות על פי צורך העני, וכמה מצוות ועבדות תלויים בקיום מצוה זו. בשבח המקומים מצוה זו קראוי, מצינו מאמרים רבים בדברי רבותינו זכרונם לברכה. ומאידך, הפליגו רבותינו בגדל גנות הקופצים ידם ונמנעים מלהעניק מממונם מתנה הגונה לעניים.

הנותן צדקה מוסיפים לו חיים

על פי זה כותב רבנו זיע"א (פיתוחי חותם), כי יש לרמוז ענינים אלו בפסוק האמור כאן. כי הנה, המחזיק ביד בן ישראל אשר מטה ידו לנפל, אין קץ לשכרו, וזכותו גדולה מאד. אכן, עקר השוכר הוא כפי הידוע, שדרכו של הקדוש ברוך הוא לנהג באדם במדה כנגד מדה, וכפי שנהג הוא בעני, כך מודד לו ה' יתברך. משום כך, מוסיף הקדוש ברוך הוא חיים לנותן הצדקה. שהרי ידוע (נדרים סד:) כי עני חשוב כמות, אם כן נמצא שהנותן לו ממון להחיות את נפשו, נחשב כמש כמותו לו חיים, ומצילו מן המיתה שהיה בה. לכן ראוי גם הנותן לזכות לחיים באותה מדה.

דורש צדקה וחסד ימצא חיים

בזאת יתבארו לנו מאמרי רבותינו זכרונם לברכה, שדדרשו בגמרא (שבת קנז:) את הפסוק (משלי יב) "וצדקה תציל ממות", ואמרו כי לא רק ממיתה משנה מצילה הצדקה, אלא מן המיתה עצמה היא מצלת את האדם, ומביאה אותו ממות לחיים. בכך בארו שם בגמרא כמה מעשים המובאים שם, שבהם על פי הטבע ולפי מה שראו החושים בכוכבים, היה לו לאדם למות, ובכל זאת נצל בזכות הצדקה שעשה. כי הנותן חיים - מקבל חיים.

חיים בזכות חיים - מדה כנגד מדה

לפי האמור, כך יתפרשו מצותה דברי הפסוק: "וכי ימוך אחיך, ומטה ידו עמך" - והרי הוא נחשב כמות מחמת עניותו, והחזקת בו - תן לו צדקה ותחיה את נפשו, ובכך תביאנו לחיים. אם תעשה כך, אזי אפלו אם נגזרה עליך מיתה, והיית נחשב בעולם הזה כגור, שיימו קצרים וישיבתו בארץ - מצותה תשוב להיות 'תושב', ויאריו ימך ושונתיך ותתבטל הגזרה שנגזרה עליך. ולא זו בלבד, אלא יחי עמך - יוסיפו לך עוד שנות חיים יותר ממה שנגזר עליך מיום לדתך.

הארת הנשמה לעושי חסד

באופן דומה יש לפרש את דברי הפסוק, על החיים הרוחניים להם זוכה בעל הצדקה, בקיום נשמתו ותקונו. כי גם אדם שגשמתו מתנוצצת בו בדרך עראי, ונחשבת היא אצלו כגור בעלמא, יוכל לזכות להארת הנשמה בשלמות, שתתישב בקרבו בדרך קבע כתושב הארץ, ותאיר בו באור החיים, על ידי שעושה מעשי חסד עם הבריות.

כוח הצדקה להאיר את הנשמה בדרך קבע

זהו שאומר הכתוב, כי אם היתה הנשמה בתחלה כגור, ומאירה בארעיות, תהא מצותה כתושב, ותתישב בו בקביעות. עד אשר יעלה מעלה מעלה, ויזכה לדוגת יחי עמך - שתאיר לו נשמתו באור החיים.

רמז לזה נמצא באותיות המלוי של תבת גר, כזה: 'אימ"ל רי"ש', ללא אותיות התבה (ימל"ש) שחשבונו [עם האותיות (5)] עולה בגימטריא כחשבון תבת ג'שמה

(395).

יראת יעקב

אין עני אלא מן התורה והמצוות

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך (כח לה).

או אם אפשר וכי ימוך אחיך וכו', על דרך אין עני אלא מן התורה ומן המצוות וכו' (וזה ח"ב צג), שגם לרבות בא כל ישראל ערבים זה לזה (סנהדרין כז:), שהאחד מהם ובהם שפרש לו לצד בקדשה, מכת הערבנות מאיר לכלם, ודהינו טוב ומיטיב לכל וכו', וככה הפורש למינות, רחמנא לצלן, מכאיב לכלם וכו', ולכך הזהירו במאד מאד במצוות זאת הנפש אשר עשו בחרן' (בראשית יב ה), כידוע מעשה אבות וכו', ומה גם 'ואהבת לרעך כמוך' (לעיל יט יח) זה כלל גדול בתורה וכו' (ירי נדרים פ"ט ה"ד), וכן כל המקום נפש אחד מיישראל כאלו קים עולם מלא וכו' (סנהדרין לו:). ולעומת כל זה בא לרמוז כאן גם כן באופן זה, דהינו וכי ימוך אחיך מן התורה והמצוות, ששר לו מן דרך החיים וכו', ונתמכמך מהם ובהם עד גדר שומטה ידו עמך שגם לך הגיע ההפסד מצד הערבנות כנזכר וכו', וזהו עמך דיקא וכו', ומה גם אם קרוב הוא לשרשו וכו', או אם שניהם מסקור אחד כידוע וכו', וזהו אחיך מכל מקום, מכת הערבנות וכו', עמך משרש אחד וכו'. וזהו וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך, דהינו שגבר עליו יצרו הרע שפקר אותו והטרו לל מטה מטה רחמנא לצלן וכו', אזי חובה עליך ומיא מכל טעמים הנזכרים והחזקת בו להקימו וכו', שעוד בה גם כן לשון חזק דיקא, על דרך עץ חיים היא למחזיקים בה' וכו' (משלי יג ח), ודהינו והחזקת בו על ידי התורה שהיא רפואת הכל, כההיא (סוכה נב:) משכחו לבית המדרש וכו', גר ותושב דהינו בין שהוא קרוב בין שהוא רחוק, אחר שהוא מכלל אחיך וכו', וכמעשה אברהם ושרה כנזכר וכו', וחי עמך מכל מקום כנזכר וכו'. שגם לרבות על דרך הרשעים אפלו בחייהם קרואים מתים וכו' (ברכות יח:), וזהו והחזקת בו עד גדר וחי עמך שיחזור לחיותו כחיותו וכו', שגם כן רפואתו היא רפואתך כנזכר וכו'.

קירוב רחוקים בתשובה

ולפיכך אל תקח מאתו נשך ותרבית שום תגמול חלילה, כההיא זכר מעשיך הראשונים וכו' (ב"מ נח:), ותן לו משכרתו עתה וכו', כי אכן ברשעי לא עסקינן וכו', רק בקשט עצמך ואחר כך קשט אחרים עסקינן וכו', וזהו ויראת מאלהיך אתה תחלה וכו', ואזי אחרי כן וחי אחיך עמך להשיבו אל אביו שבשמים וכו', שגם כן וחי אחיך עמך כרמוז וכו'. שגם לרבות וחי אחיך עמך בכל תשובתו הרמטה, עד גדר שגם לעומתו אני מצוה ומזהיר לו את כספך לא תתן לו בנשך לעומת הלאוין וכו', ובמרבית לא תתן אכלך לעומת העשין וכו'. וכן וכי ימוך אחיך ממצות עשה וכו', ומטה ידו עמך לעבר על לא תעשה וכו', או אפכא וכו', מכל שניהם והחזקת בו על ידי תורה לשמה כנזכר וכו', גר ותושב וחי עמך בקיימם לעומת תקון רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו כידוע וכו', וזהו וחי עמך כמו שאותה חי בהם, אמר רחמנא, זה לעומת זה וכו', ככה וחי גם הוא עמך, על ידי והחזקת בתורה שהיא כללותם וכו' (פתח האורה).

באור יעקב

גבלה וטרפה לא יאכל...

גבלות המטמטם רח"ל את המנחם. ואולם, יחד עם זאת, כדי להפסיק את דעתו של בעל הבית שהיה שריו באותה עת בצער ובבושה גדולה מפאת מה שעשה לו משרתו, הוסיף רבנו ואמר לו בסדר פנים יפות: "אבל מחור בעזרת ה', תקנה כלים חדשים ותעשה לכלנו סעודה נכבדה".

הם המשיכו בשתייה, ובאותו הלילה שותה כל אחד מהמסבים שלושה עשר כוסות גדולים של ארק מרב שמחה. אז ראו כל האורחים בעליל, עד כמה נאמנים דברי רבותינו ז"ל שאמרו (חולין ה, ב) השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן, ובפרט במידי דאכילה (תוס' שם ד"ה צדיקים).

* * *

שנים רבות לאחר הסתלקותו של רבנו האביר יעקב זיע"א, ספר את הספור הזה מר יעקב אליזרע (שאביו נכח באותה סעודה) לרבנו הבבא סאלי זיע"א. באותו לילה, לאחר שספר לו את הספור, כאשר הלך מר יעקב אליזרע לישון, נגלה אליו אביו בחלום (שגם הוא כבר נפטר לבית עולמו), ולידו עומד זקן אחד. נשק יעקב את יד אביו בחלום ושאל אותו 'מי הזקן שעמך?' אמר לו: "זה הוא רבנו יעקב אביחצירא, לך ונשק לו את ידו, וקבל ממנו ברכה". עשה יעקב כן, ואז אמר לו רבנו האביר יעקב במלים האלו:

"ספרת היום לנכדי רבי ישראל [הבבא סאלי] את המעשה של העופות, וששתינו שלושה עשר כוסות ארק כל אחד. לך ותאמר לו שלא על חנם שתינו שלושה עשר. הכל היה מדקדק. שכן אהבה היא בגימטריא שלושה עשר, ואילו פעמים אהבה הוא בגימט' עשרים ושש כמגין שם ה' (תרי"ו) ובכך יחדנו את שמו יתברך באהבה על שזכנו שלא אכלנו טרף". בבקר השכם הלך מר יעקב אליזרע בשנית לביתו של רבי ישראל אביחצירא (הבבא סאלי) וספר לו את דבר החלום, ורבנו הבבא סאלי שמח מאוד על זה.

לאחר זמן רב ספר רבנו הבבא סאלי את הספור הזה לחרב אברהם מוגרבי, ואז הוסיף ואמר לו: "הפסוק אומר 'כי אלקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה'. דהיינו, 'כי אלוקי' שהוא שם ה' שנתחבר על ידי 'אבי' רבי יעקב (שכן בני בניו הם כבנים, וזקני הרי הוא כאבי) היה 'בעזרי', דהיינו לאליזרע שספר את הספור של 'יצלני מחרב פרעה', את ההצלה ההיא מהשחיטה של המשרת שהיתה כעין חרב".

פעם אחת הזמין הגביר יעקב בן קיבה את רבנו האביר יעקב זיע"א אל ביתו, שם ערך לכבודו סעודה גדולה מאוד, אליה הזמין אורחים מנכבדי העיר וחכמיה, ארבעים אנשים במספר. כאשר הגיעה שעת אכילת הבשר, הביאו המשרתים אל השלחן עשר קערות, כשבכל קערה היה עוף אחד. שכן מנהגם היה שכל ארבעה אנשים אוכלים עוף אחד. הביט רבנו בקערות בזה אחר זה ואז שאל את בעל הבית: "היכן שחטת את העופות האלה?" נדהם בעל הבית מהשאלה ואמר לרבנו: "דבי, הלא אין זו דרךך לשאל שאלה שכזאת בשום בית ולמה כאן אתה כן שואל?" אמר לו רבנו: "אני מבקש ממך. ענה לי קצת על שאלתי". השיב לו בעל הבית, שאתמול השאיר לבניו את העופות כדי שיקחו לשחטם אצל שוחטי העיר.

אמר לו רבנו: "קרא להם, ונשאלה את פיהם". קרא בעל הבית לכל בניו ושאלו אותם מי מהם שחט את העופות? כל אחד בתורו אומר "לא אני", אבל אחד מהם אמר: "משרתי את העופות למשרת הבית [יהודי עם הארץ] כדי שיקח אותם לשוחט, והוא הביא אותם שוחטים".

מיד הזעיקו את המשרת לחדר, וכאשר נעמד לפני רבנו, אמר לו רבנו: "אני פוקד עליך לספר את כל האמת על העופות. אל תעלים ממני דבר כי אחרת דמך בראשך". הודה המשרת באגני הנוכחים כדברים האלה: "אתמול נשלחתי על ידי בני בעל הבית אל השוחט לשוחט את העופות אך לא מצאתי את השוחט בביתו. בעיר גרים עשרה שוחטים, וכיון שרק, הלכתי משוחט אחד למשנהו, אך אף אחד מהם לא היה בבית, שכן אתמול התקיימה תפלה נגד עצירת גשמים בבית החיים, וכל השוחטים לא היו בבית".

משראיתי שאיני מוצא אפלו לא שוחט אחד, אמרתי בלבי, גם אני יכול לעשות כמו השוחט, לעבר עם סכין על הסימנים ולחתך. נכנסתי לחצר סמוכה ושחטתי את העופות בעצמי כמו שעושה השוחט". אבל בעוונה, המשרת היה בור עם הארץ, ולא היתה לו שום ידיעה לא בהלכות שחיטה ולא במלאכת השחיטה, וכך הפכו כל העופות לגבלות וטרפות רח"ל.

אז אמר רבנו לבעל הבית: "צדקתי בכך ששאלתי אותך או לא?" נתביש בעה"ב מאוד מזה, ובקש מרבנו את סליחתו, כשהוא אומר להכין סעודה אחרת. אמר לו רבנו: "קצת נמשך כלנו את הסעודה רק בשתייה, ונודה להקב"ה על שלא נכשלו במאכלות אסורות, ולא בא פנינו בשר

קדושת יעקב

על ידי עסק התורה לשמה זוכה לזר"

תזכו לנפש רוח נשמה כראוי, וזהו ובציר ישיג את זרע, דהיינו בצירת הקלפות גורמת לכם שתשיגו זרע שהם נפש רוח נשמה כראוי, והנה זרע במלוי ז' ו' ר"ש ע"ן המלוי גימטריא 'נפש', וסופי תבות המלוי גימטריא 'הנשמה'. עוד, 'הזרע' במלוי ה"ה ז' ו' ר"ש ע"ן עם הכוללים גימטריא 'רוח' עם נשמה, הרי נרמזו במלת זרע הנפש רוח נשמה. ואז באותה שעה כשתזכו לנפש רוח נשמה מתקנים ותגלה לכם התורה על אמתתה בלי שבוש וספקות, וזהו ואכלתם לחמכם לשבע, זה לחמה של תורה, שלא תהיו רעבים ממנה רק שבעים דשנים ורעננים, וישבתם לבטח בארצכם, שלא יתגבר עליכם יצר הרע:

(מחשוף הלבן)

והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם (כ"ה).

אפשר לרמז דעל ידי עסק התורה לשמה האדם זוכה לקנות נפש רוח נשמה כראוי. והנה התורה שרשה מן יסוד העליון, וכן נמשכה מיסוד ליסוד כידוע, והיסוד נקרא 'שדי'. וזה שאמר והשיג לכם דיש, אותיות דיש 'שדי', דהיינו כשתעסקו בתורה שהיא מן שדי שהוא היסוד, ותהיו דשין בה יומם ולילה כמשמעות דיש, על דרך 'סלסלה ותרוממך' (משלי ד, ח) אז על ידי זה התורה קוצרת ובוצרת הקלפות המפרידים ביני לביניכם, וזהו את בציר, דהיינו כשתעסקו בתורה לשמה בזה אתם בוצרים ומכריתים הקלפות. וכשתבצרו הקלפות אז